

ГЛОБАЛИСТИЧНА СРЕЩУ ПАТРИОТИЧНА ИДЕЯ ПРЕЗ XXI ВЕК

Георги Ривов

Институт по лидерство (ИИРЛИС),

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: В обществото протичат процеси, които по един или друг начин влияят на битието на всеки човек или общност. Има един процес, който е с много силен интензитет днес – това е сблъсъкът на световната сцена на *глобалистичната и патриотичната идея*.

Ключови думи: патриотична идея, глобализъм, ценности, сигурност, многополюсен свят.

Въведение

Върху нашето битие, дали го осъзнаваме, или не, влияние оказват различни процеси – от природни (земетресения, наводнения, слънчево греене, гравитация и пр.) до такива, предизвикани от човешка дейност (социални, икономически, политически, финансови, военни, международни отношения и пр.). Докато над първите все още човекът в много голяма степен няма контрол, то вторите, обратно, в много голяма степен са управляеми от човека [1].

От богатата палитра от процеси (дължащи се на човешка дейност) в настоящата работа ще се спра на един, който според мен оказва много силно влияние върху битието на всички хора по света. Това е сблъсъкът на световната сцена на *глобалистичната и патриотичната идея*. Този процес е с толкова силен интензитет, че има определящо значение едновременно за глобалната, регионалната и националната сигурност [2].

Не трябва да се омаловажава фактът, че днес този процес често е завоалиран и представян като борба между демокрация и тоталитаризъм (автокрация), между капитализъм и социализъм, на Запада срещу Изтока, между религии/цивилизационни модели, между фили и фоби и т.н. Този подход според мен в голяма степен е погрешен, остарял или в най-добрия случай, непълен. При един позадълбочен поглед се вижда, че става въпрос за сблъсък на различни мирогледи за устройството на света. Тук не става въпрос само за борба на едни хора срещу други хора, а най-вече за сблъсък на ценности и ценностни системи.

В интерес на обективността трябва да се каже, че сблъсъкът „глобализъм – патриотизъм“ е съпътствал човешката история още от

най-ранни времена. Това е сблъсък на две визии – моноцентричен срещу полицентричен свят, който в днешно време е популярен като еднополюсен срещу многополюсен световен ред.

Глобалистичната идея (глобализъмът като идеология) изпълнява ролята на ефективен инструмент за установяване на еднополюсен световен ред. Все повече държави в света отхвърлят тази идея и следват собствен път на развитие, залагайки на своя патриотична идея, черпеща сили от унаследените ценности, традиции и култура (например „Пътят на коприната“ олицетворява патриотичната идея на Китай вече трето хилядолетие).

В концепцията за „сблъсък на цивилизациите“ [3] Самюъл Хънтингтън застъпва тезата, че през XXI век световният ред ще се подчинява „на културни различия“. Според него културата на основата на традиционната религия е най-високото ниво на идентичност и на тази основа той отделя една от друга следните съвременни цивилизации: западна, православна, ислямска, китайска, индуистка, японска, африканска и латиноамериканска. Всеки от тези цивилизационни модели ще представлява собствен полюс (център) в съвременния многополюсен свят.

След двуполюсния модел, оформил се след Втората световна война и съществувал до 1989 – 1991 г., последван от еднополюсен в края на XX и началото на XXI век, днес все по-ясно се виждат контурите на многополюсния свят, идея, лансирана както от бившия руски премиер Евгений Примаков, така и от Самюъл Хънтингтън.

Аз застъпвам тезата, че в съвременната информационно-комуникационна епоха **всяка отделна държава представлява отделен полюс в многополюсния свят, но силата на този полюс се определя от държавната ѝ мощ – икономическа, социална, научна, културна, военна, енергийна, финансова** и т.н. Определящо значение за тази мощ е „правилното позициониране“ на съответната държава и нейния елит в измерението „глобалистична – патриотична идея“. Трябва да се отбележи, че мощта на някои държави е толкова слаба, че те или биват обезличавани и „поглъщани“ от силните полюси/центрове, около които гравитират, или биват привлечени към вече наложили се силни полюси (най-често, но невинаги, на цивилизационен признак според Хънтингтън). Освен хегемонът САЩ, в последните десетилетия като силни полюси се оформят Китай и Русия. Япония, Индия, Бразилия, Турция, Саудитска Арабия и други също се стремят да формират силен полюс, като всяка от тези държави залага на отличима от другите патриотична идея.

I. Глобалистичната идея

Най-общо *глобализацията е процес (съпътстващ цялата човешка история) на нарастване на икономически, социални, технически, политически и културни взаимовръзки и отношения между отделните страни, организации и хора и е свързан с глобално разпространение и взаимно проникване на идеи, капитали, технологии и елементи на културата*¹.

Трябва да се подчертае, че глобализацията на света е обективен исторически процес, докато управлението на този процес е субективно. И тук именно се крият различните възможности за развитието на човечеството и на света като негов дом. Субективизмът на управлението се заключава в това, че в зависимост от *ценностите и компетентността* [4] на субекта на управление – човек, група от хора, международна организация, политическа формация (държавна или наддържавна), неформална организация и пр., този процес може да има напълно различен и дори противоположен резултат и оттам да предизвика различно развитие на света.

Във връзка с това следва да се направят две пояснения. Първо, трябва да се прави разлика между *глобален свят* и *глобализиран свят*. Докато първото е обективен процес в човешката история, то второто е следствие на субективното управление на света съобразно глобалистичната идея. Глобален свят може да се изгражда и развива както съобразно глобалистичната, така и съобразно патриотичната идея. Второ, в хода на човешката история е вървял обективен процес на съсредоточаване на управлението на всички процеси, протичащи в обществото, в ръцете на малка прослойка от хора (наречена елит). По този начин днес се достига до изключително голяма степен на концентрация на това управление, подконтролно на „ръководителите“ на транснационалните корпорации (ТНК) и транснационалните банки (ТНБ), към които в началото на ХХI век се присъединяват и „ръководителите“ на „биг дейта“ компаниите.

Глобалистичната идея се гради на следните ценности и принципи:

Икономика, търговия, финанси [5]

- *Свободна търговия със стоки и услуги по целия свят – развитие на глобалното разпространение на стоки и услуги чрез намаляване на бариерите пред международната търговия (намаляване или премахване на държавно наложените ограничения за обмен през границите).*
- *Икономическа система, базирана на вярата в саморегулиращите се пазари.*

- *Индустриализация* – преразпределение на различни отрасли на промишлеността между различни страни.
- *Интернационализация на световната финансова система* (СФС) – свободно движение на капитала, концентрация и централизация на капитала, премахване на зависимостта на СФС от държавен контрол.
- *Интернационализация на икономиката* – консолидация и разширяване на корпоративната сила – растеж на големите компании и финансови групи (ТНК и ТНБ), които в дейността си все повече излизат извън рамките на националните граници и имат все по-голямо влияние и власт (първите 500 ТНК контролират 70% от международната търговия и 80% от международните инвестиции).
- *Приватизация на държавната собственост*, включително на комуналните предприятия и услуги (вода, електрическа енергия, топлоенергия, здраве, сигурност, образование, пенсионна система, управление на затворите и др.).
- *Либерална данъчна политика* – в някои страни (най-често развиващи се) данъците са по-ниски или просто липсват, като по този начин тези страни се опитват да станат привлекателни за транснационалните компании.
- Стремение към *пълна дерегулация и либерализация на пазарите*, намаляване на ролята на правителствата.
- *Формиране на консуматорско общество* – човек трябва да си купува не само това, което му е необходимо, за да преживее, но и неща, които правят живота „по-хубав“. Роля за възхода на този процес играе увеличаването на *потребителските кредити*.
- *Фаворизиране на частната собственост* за сметка на държавната, общинската, кооперативната и др.

Политика

- Засилване на *ролята на международните организации* (ООН, МВФ, СБ, СТО, ЕС, НАТО, СЗО и др.) в международните отношения – тези организации в много голяма степен зависят в дейността си от развитите страни, които всъщност чрез тях засилват влиянието си навсякъде по света.
- „*Отглеждане*“ на *подходящи национални елити* – стремение на САЩ и Запада да спечелят с различни способности на своя страна националните елити на зависимите от тях държави (само в САЩ се обучават постоянно около 500 000 чуждестранни

студенти, които придобиват знания, култура и манталитет, подходящи за интегриране в глобализирания свят).

- *Законодателството на национално и международно ниво* – световната икономика и търговия трябва да бъдат абсолютно свободни от ограниченията на националните правителства.

Култура, образование, наука

- *Ускорен обмен на култура, технологии, наука, образование* – благодарение на бума на каналите за комуникация и транспортните връзки.
- *Стандартизиране на ценностите* – „западните“ ценности и норми на поведение се налагат в масовото съзнание, като се обявяват за универсални и пригодни за всяка държава и народ, за всеки цивилизационен модел.

Посочените по-горе ценности и принципи (без претенции за изчерпателност) достатъчно ясно очертават фундамента на глобалистичната идея.

Както всяка друга, и глобалистичната идея има своите позитиви и негативи. Налице са различни гледни точки и позиции за ползите и вредите от нея. Докато поддръжниците на тази идея я разглеждат като фактор за стопанското развитие в световен мащаб, противниците ѝ смятат, че тя е причина за големите неравенства в социален, икономически, демографски, здравен, екологичен и т.н. аспект, както между различните държави, така и между хората в рамките на една държава.

В глобалистичната идея проф. Петко Ганчев очертава следните позитивни неща [6]:

1) *Глобална икономическа мрежа* – ново разделение на труда и единен (контролиран до 80%) пазар;

2) *Единно информационно, образователно и научно пространство* – новите технологични нововъведения намират свои пътища за разпространение, включително в изостаналите в своето развитие общества;

3) *Социализация на капитала и на собствеността* – заедно с процесите на приватизация на държавната и едрата монополистична собственост вървят и противоположни процеси на обединение в широки колективни форми на управление на хиляди дребни форми на частна собственост;

4) *Социализация на управлението* – в напредналите индустриални страни централизираните структури (йерархичната пирамида) на управление на обществата изчезва и се изграждат хоризонтални

структури (хоризонтални връзки и отношения) на управление в обществените и стопанските системи;

5) „Четвърта вълна“ на *демократизация* – наред с правата на нациите и държавите на дневен ред излизат правата и свободите на човека, отделните етноси и малцинствени групи.

Негативни последици [7, 8]:

1) *Екологични неравновесия* – съвместно и поотделно енергетиката, транспортът и индустрията, основани на използването на невъзобновяеми източници на енергия и материали и на следваната екстензивна, разпиляваща, разрушаваща и замърсяваща стратегия на икономическо развитие, доведоха до тотално замърсяване на околната среда и промяна на климата на Земята;

2) *Социално неравновесие* – 15% от световното население, т.нар. „златен милиард“, разполагащ се в Западна Европа, Северна Америка, Япония и Австралия, потребяват над 85% от богатата на Земята, докато останалите 85% от световното население, обитаващи т.нар. „не-Запад“, потребяват само 15% от световните блага. Сред най-дълбоките причини е т.нар. *философия на потреблението*, налагана от неолиберализма, при която богатите стават по-богати, а бедните се умножават и стават по-бедни. Последните имат ограничен достъп до образователни, технологични и икономически ресурси;

3) *Икономически неравновесия* – днес основен дял в БВП на света заемат т.нар. мултинационални или транснационални корпорации. Това са компании (преобладаващо частни), които оперират в повече от една страна. Основната им цел е *печалбата*. В името на реализирането ѝ те често пъти се намесват директно или индиректно във вътрешните работи на държавите, на чиито територии оперират, особено в развиващите се страни, неразполагащи с консолидиран национален елит. ТНК и ТНБ стават държави в държавите. Тези корпорации твърдят, че искат да създадат работни места, да помогнат на националната икономика, да снабдяват и задоволяват националния пазар със стоки и услуги на „световно равнище“ и пр., а зад това се прикриват безпощадна експлоатация (в развиващите се страни най-често цената на труда е по-ниска), изсмукване на материални и природни ресурси (която дейност е с ниска принадена стойност), замърсяване на околната среда (защото нормите в дадената страна са занижени или има натиск да са занижени) и т.н. Крайният резултат е един – изтичане на капитали в посока към собствениците на транснационалните корпорации;

4) *Демографско неравновесие* – демографски ръст в най-бедните и изостанали общества и региони на планетата и обратното, в

развитите общества – застаряване и свиване на населението. Това става източник на опасно напрежение между развитите и неразвитите общества – тежки социални сътресения, престъпност и масови вълни на миграция;

5) *Престъпност* – при липсата на перспектива за огромни маси от населението на бедните общества пътят е или престъпност, или бягство към благоустроените страни на богатия Запад;

6) *Глобален тероризъм* – от индивидуален и ограничено групов тероризъм (над 6000 терористични организации), през организации с програма и йерархия („Червените бригади“ в Италия, „Баадер – Майнхоф“ в Германия), до глобалната терористична мрежа „Ал Кайда“, за да се стигне до създаването на терористичната „държава“ ИДИЛ (ислямска „държава“ в Ирак и Леванта), която разполага със своя територия и население, развива държавна и местна власт, закони, финанси, вътрешна, социална и международна политика;

7) *Загуба (отказ) от държавен/национален суверенитет* – през последните десетилетия все повече се наблюдава процес на размиване на националния суверенитет, като много държави отстъпиха част от (или напълно) своя суверенитет в полза на наддържавни структури (ООН, МВФ, СБ, ЕС, НАТО и др.) и им предоставиха правомощия. Глобализмът отрича суверенитета на народите върху техните територии и ресурси, пренебрегвайки ролята на международното право;

8) *Отричане на националните традиции и ценности* – те нямат право на съществуване или в краен случай са второстепенен фактор, над който „общочовешките ценности на Запада и европейските стандарти на потребление“ имат приоритет;

9) *Загуба на национална идентичност* – унифициране на живота и обработка на масовото съзнание във всички страни по света, като се започне от развитите страни. Стандартизацията на мисленето и на начина на живот облекчават управлението на зависимите държави, територии и народи.

„Общият анализ на негативните ефекти и опасности, предизвикани или стимулирани от глобализацията, които засягат всички общества, включително и България, е, че се създава една дълготрайна глобална несигурност за цялата цивилизация, за всеки индивид на планетата, заплашвайки техния просперитет и бъдеще“ [9].

II. Патриотичната идея

Думата „патриотична“ произлиза от гръцкото *πατρις* – отечество. В този смисъл *патриотичната идея* е *идея за отечеството*, която се

изпълва с различно съдържание в зависимост от културните традиции на всяка страна. Въпреки това има общи принципи и ценности, които присъстват в патриотичната идея в противовес на негативите на глобалистичната идея:

- *Защита на суверенитета върху собствената територия;*
- *Защита на идентичността;*
- *Защита на правото на равнопоставена интеграция в глобалното пространство;*
- *Защита на местното производство;*
- *Екологична защита върху собствената територия, регион и света;*
- *Преодоляване на демографското неравновесие;*
- *Преодоляване на социалното неравновесие и др.*

III. Българската идея

В духа на изложеното тук и приемайки, че през XXI век светът ще бъде многополюсен, в тази реалност ние, като държава, трябва да защитим наша Българска идея.

Ако трябва да разшифровам какво според мен днес е **Българската идея** [10], това е изграждане на СИЛНА И ПРОСПЕРИРАЩА БЪЛГАРИЯ, *която да бъде най-доброто и привлекателно място за живот за всеки българин, където той да се чувства достоен и горд, че е част от българския народ. Такава България, която да дава възможност за достоен живот, семейство, работа, образование, здравеопазване, почивка и достойни старини.*

Българската идея днес трябва да стъпи на следните ценности и принципи:

- *Духовно и материално благоденствие за всеки български гражданин, където и да се намира – на село, в града, в страната или в чужбина – да се чувства горд, че е българин и равен на другите народи. Благоденствие, изградено на основата на традиционните български ценности – вяра, любов, трудолюбие, култ към знанието и образованието, здрава връзка със земята, природна интелигентност, търпение, пестеливост, състрадание, социална солидарност и справедливост и др.*
- *Съвременно българско семейство, изградено върху силната любов между поколенията – основната институция в българското общество, която е съхранила и предава през вековете традиционните български ценности, духовност и култура чрез унаследяване, възпитаване и преживяване.*

- *Суверенитет, независимост и териториална цялост* – отстояване на националните интереси в региона, Европа и света. България може да промени мястото си и от страна в полупериферията или периферията в световната система [11] (както е в момента) да се превърне в силен център – сърцето – на Балканите и лидер в много области на стопанския, културния, научния и спортния живот в тази част на Европа и света на базата на националните ценности, култура и традиции.

IV. Възможни сценарии през XXI век

Първият сценарий е продължаване на курса към еднополусен свят (глобалистичната идея), при който обществата се отказват от своята цивилизационна принадлежност, суверенитет, идентичност, национални интереси и безрезервно възприемат „западните“ ценности и принципи. Срещу противопоставящите се и нежелатели да приемат „новия световен ред“ се използва силов метод (мека и твърда сила), за да „влязат в правия път“.

Вторият сценарий е следване на пътя на изолационизъм с помощта на авторитарни структури (например Северна Корея), който най-често води до вреди както за самите общества, така и за цялото човечество, защото ги откъсва от единния исторически процес.

Третият сценарий е да се даде почва за развитие на глобалния тероризъм, който поставя под въпрос мира и сигурността на глобално, регионално и национално равнище и заплашва не само изостаналите общества, но и цялата цивилизация.

Четвъртият сценарий е приемането на патриотичната идея като държавна доктрина. Без да се отрича обективният исторически процес към глобален свят, страната да запази контрола над собственото си държавно пространство, в което да действат равнопоставени и равноправни субекти на международните отношения. Това е и най-плодотворният сценарий от гледна точка на мира и сигурността на света през XXI век, който стартира с официалната руско-китайска „Декларация за многополюсния свят и формирането на нов международен ред“, подписана от държавните глави на Русия и Китай на 23 април 1997 г. Тя е своеобразен политически манифест на двете страни, че не приемат американската хегемония и възприемат курс към формирането на „баланс на силите“.

Изводи

Глобалистичната идея защитава индивидуалното начало, по-малко държава в обществените процеси, глобална и отворена

икономика и търговия, неоспорима сила на саморегулиращия се пазар, приоритет на капитала, приоритет на интересите на транснационалните корпорации и наддържавните организации пред националните, стремеж на една държава (и нейните сателити) да наложат хегемония на своята идея във всички аспекти на човешкото битие (икономика, търговия, финанси, политика, култура и пр.) и във всички региони на света, без да се съобразяват с патриотичната идея на другите държави.

Патриотичната идея приема обективния исторически процес за глобален свят, но заедно с това защитава националния суверенитет, независимост, териториална цялост, идентичност, култура и традиции, общественото начало, приоритета на обществените пред личните интереси, превеса на националните пред глобалните интереси, запазването на ролята на държавата в обществените процеси във взаимоотношенията между хората, националното производство, демократичност, правов ред, социална справедливост, социална солидарност, устойчиво развитие на страната, благоденствие и просперитет на нейните граждани.

Поради стечение на обстоятелствата или най-вече поради културните традиции патриотичната идея намира по благодатна почва на Изток, а глобалистичната идея – на Запад. Именно затова днес борбата не е между „добрия“ Запад и „лошия“ Изток, както се внушава в публичното пространство, а между двете идеи за развитието на света – глобалистична и патриотична.

За съжаление, в България този сблъсък с много голям успех (а може би и в услуга на нечистоплътни, чужди и користни цели) се опростява и принизява до сблъсък на демократи и комунисти или евроатлантици и русофили, или подобни. Този подход е по-скоро наследство от времето до 1989 г., когато светът се делеше на либерален капитализъм (под егидата на САЩ) и комунистически интернационализъм (под егидата на СССР). Тази историческа обремененост все още се използва в политическите игри, но трябва ясно да се разбере, че от днешна гледна точка е погрешен подход, който трябва да бъде преодолян и надраснат от българското общество, не без помощта на академичната общност и средствата за масова информация.

В така очертаната картина изборът за България изглежда труден заради географското ѝ място на кръстопът между двете културни пространства – западното и източното. Културно и традиционно ние сме свързани със славянството и с православието [12], но в същото време сме неразделна част от Европа. Именно затова настоящата публикация има за цел да бъде част от гласовете, които искат да

провокират една по-мощна и задълбочена дискусия както в академичното, така и в политическото и общественото пространство, за да бъде изведена и дефинирана на най-широка обществена основа *Българска идея в условията на XXI век.*

Бележки

1. <https://bg.wikipedia.org/wiki/Глобализация> (2021-8-16).

References/Литература

1. **VP SSSR.** Основы sotsiologii. Tom 1. Sankt-Peterburg, 2013, s. 326 – 427.
[**ВП СССР.** Основы социологии. Том 1. Санкт-Петербург, 2013, с. 326 – 427.]
2. **Manev, E.** Globalna, regionalna i natsionalna sigurnost. Sofiya: Softtrejd, 2012.
[**Манев, Е.** Глобална, регионална и национална сигурност, София: Софттрейд, 2012.]
3. **Hantingtan, S.** Sblasakat na tsivilizatsiite i preobrazuvaneto na svetovnia red. Sofiya: Obsidian, 2015.
[**Хънтингтън, С.** Сблъсъкът на цивилизациите и преобразуването на световния ред. София: Обсидиан, 2015.]
4. **Ivanov, D.** Aretika. Sofiya: Siela, 2015.
[**Иванов, Д.** Аретика. София: Сиела, С., 2015.]
5. **Sharenkova, S.** Geopolitika i tsivilizatsionni modeli. Sofiya: Za bukвите – O pismeneh, 2015, s. 28 – 41.
[**Шаренкова, С.** Геополитика и цивилизационни модели. София: За буквите – О писменехъ“, 2015, с. 28 – 41.]
6. **Genchev, P.** Globalizatsiyata i balgarskite natsionalni интереси. – V: *Dialog*, 2004, br. 2, Svishtov: AI „Dimitur Tsenov“, s. 34 – 36.
[**Генчев, П.** Глобализацията и българските национални интереси. – В: *Диалог*, 2004, бр. 2, Свищов: АИ „Димитър Ценов“, с. 34 – 36.]
7. Пак там, с. 36 – 41.
8. Вж. 6.
9. Вж. 7, с. 41.
10. **Rivov, G.** Kontseptualen porazhdasht model za natsionalen ideal. – V: *Obshtestvoto na znaniето i humanizmat na XXI vek.* Sofiya: Za bukвите – O pismeneh, 2020, s. 612 – 621.
[**Ривов, Г.** Концептуален пораждащ модел за национален идеал. – В: *Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век.* София: За буквите – О писменехъ“, 2020, с. 612 – 621.]
11. **Prodanov, V.** Nasiliето v modernata epoha. Sofiya: Zahariy Stoyanov, 2005, s. 156 – 237.
[**Проданов, В.** Насилието в модерната епоха. София: Захарий Стоянов, 2005, с. 156 – 237.]

12. **Sharenkova, S.** Opit za nova geopolitika. Slavyansko-pravoslaven tsivilizatsionen projekt. Sofiya: Za bukвите – O pismeneh, 2015.

[**Шаренкова, С.** Опит за нова геополитика. Славянско-православен цивилизационен проект. София: За буквите – О писменехъ, 2015.]

За автора

Георги Ривов, е доктор инженер, работи в Института по лидерство (ИИРЛИС), УниБИТ. Полега на интереси: лидерство, човешки ценности, национална сигурност.

За контакт с автора: g.rivov@unibit.bg

GLOBALISM AGAINST THE PATRIOTIC IDEA IN THE 21ST CENTURY

Georgi Rivov

*Institute for Research and Development of leadership in the
Information Environment, University of Library Studies and Information
Technologies*

Abstract: There are processes in society that in one way or another act on the being of each person or community. There is one process that is very intense today – it is the clash on the world stage of the globalism and the patriotic idea.

Keywords: globalism, patriotic idea, values, security, multipolar world.

About the author

Georgi Rivov, Eng. PhD. Fields of interest: values, leadership, and national security.

To contact the author: g.rivov@unibit.bg